

УДК 378.147.091:78.071.4-051

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/59-2-48>**Марина МИХАСЬКОВА,**

orcid.org/0000-0003-1248-3903

доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри музикознавства, інструментальної підготовки та методики музичної освіти
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
(Хмельницький, Україна) chudo43@gmail.com

АНАЛІЗ РОЗШИРЕННЯ ДІАПАЗОНУ МЕТОДІВ МУЗИЧНОГО НАВЧАННЯ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті проводиться аналіз і систематизація традиційних та інноваційних методів музичного навчання, які залучаються в професійній підготовці вчителів музичного мистецтва. Автором класифікуються методи музичного навчання за трьома групами (методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності (словесні, наочні, практичні, проблемно-пошукові, репродуктивні, індуктивні і дедуктивні, робота під керівництвом викладача, самостійна робота); методи стимулювання навчальної діяльності (формування пізнавальних інтересів, стимулювання обов'язку і відповідальності в навчанні, заохочення і засудження); методи контролю і самоконтролю (усного та письмового контролю, тестового, графічного, програмного контролю, практичної перевірки, самоконтролю та самоперевірки) та здійснюється аналіз спеціальних традиційних методів, які були включені до цих груп українськими дослідниками музичної педагогіки за останні роки.

Інноваційні методи музичного навчання автором поділяються відповідно до трьох основних груп, оскільки вони допомагають майбутнім педагогам-музикантам розкрити свою індивідуальність і самобутність у проведенні уроків музичного мистецтва та у вивченні музичних творів (вокальних, інструментальних, хорових тощо). Взаємодоповнення пропонує методів допомагає налагодити процес взаємодії учасників навчального процесу, сприяє урізноманітненню шляхів обміну інформацією, дозволяє спільно вирішувати проблеми засвоєння теорії, моделювати ситуації практики, оцінювати дії колег і свою поведінку.

Автор статті пропонує звернути увагу на порівняння можливостей використання традиційних та інноваційних методів навчання музичного мистецтва за місцем і роллю основних учасників навчального процесу, характером і змістом освітньої діяльності, взаємодією та орієнтирами навчання.

Ключові слова: методи музичного навчання, традиційні та інноваційні методи музичного навчання, професійна підготовка вчителів музичного мистецтва.

Maryna MYKHASKOVA,

orcid.org/000-0003-1248-3903

Doctor of Pedagogical Sciences, Assistant Professor,
Professor at the Department of Musicology, Instrumental Training and Methods of Music Education
Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy
(Khmelnytsky, Ukraine) chudo43@gmail.com

ANALYSIS OF EXPANDING THE RANGE OF MUSIC TEACHING METHODS IN THE TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF MUSIC ART

The article analyzes and systematizes traditional and innovative methods of music education, which are involved in the professional training of teachers of music art. The author classifies the methods of music education into three groups (methods of organization and implementation of educational-cognitive activities (verbal, visual, practical, problem-searching, reproductive, inductive and deductive, work under the guidance of a teacher, independent work); methods of stimulating educational activities (formation of cognitive interests, stimulation of duty and responsibility in education, encouragement and condemnation); methods of control and self-control (oral and written control, test, graphic, programmed control, practical check, self-control and self-check)) and the analysis of special traditional methods, which were included in these groups by Ukrainian researchers of music pedagogy in recent years, has been carried out. Innovative methods of music education by the author are divided according to three main groups, because they help future music teachers to reveal their individuality and originality in conducting lessons of music art and in studying musical works (vocal, instrumental, choral, etc.). The complementarity of the proposed methods helps to establish the process of interaction of the participants of the educational process, contributes to the diversification of the ways of information exchange, allows to jointly solve problems of theory, simulate practical situations, evaluate the actions of colleagues and own behavior.

In the article, it is proposed to pay attention to the comparison of the possibilities of using traditional and innovative methods of teaching music art according to the place and role of the main participants of the educational process, the nature and content of educational activities, interaction and orientations of learning.

The article states that the purpose of using methods (traditional and innovative) is to expand, deepen and detail the scientific knowledge acquired by future teachers-musicians, inculcate skills and abilities, develop scientific thinking and communication skills of students of higher education institutions.

Key words: *method, methods of music education, traditional and innovative methods of music education, professional training, future teacher of music art.*

Постановка проблеми. Сучасні виклики модернізації освіти України ставлять нові вимоги до підготовки учителів музичного мистецтва. Оскільки від майбутнього фахівця вимагається усвідомлення педагогічної реальності в зв'язку з переходом до Нової української школи, то в його завдання входить критичне переосмислення музично-педагогічної діяльності на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво». Одним із основних орієнтирів такого переходу є перегляд і модернізація методів викладання предмета і тих методів, за допомогою яких ведеться підготовка цього вчителя до професійної діяльності.

Аналіз досліджень. У науковій літературі до визначення і класифікації методів навчання і виховання звертались Ю. Бабанський, А. Макаренко, І. Подласий, М. Сметанський, М. Скаткін, М. Фіцула, В. Ягупов та ін. У музичній педагогіці цей феномен вивчали Б. Асаф'єв, Л. Дмитрієва, О. Михайличенко, Я. Кушка, О. Ростовський, О. Рудницька, Г. Падалка, В. Черкасов, Н. Черновіаненко та ін. Однак наукові пошуки означених авторів здійснювались у різні періоди та були присвячені різним аспектам діяльності вчителя. Саме тому ми обрали своїм завданням систематизацію та упорядкування методів музичного навчання (інноваційних та традиційних) у контексті системи організації фахової підготовки вчителів музичного мистецтва в умовах переходу до Нової української школи.

Мета статті – проаналізувати та систематизувати традиційні та інноваційні методи музичного навчання в підготовці вчителів музичного мистецтва та здійснити їх класифікацію.

Виклад основного матеріалу. У процесі музичної освіти одночасно залучаються методи виховання та навчання, оскільки музикою та музичною діяльністю можна не тільки виховувати, але й навчати. Сучасний викладач закладу вищої освіти під час занять звертається до традиційних та інноваційних методів та прийомів, які активізують діяльність майбутніх фахівців, стимулюють їх до різноманітних дій та операцій (Михаськова М.А., 2020: 282). Такий стиль викладання (за власним прикладом) досить часто отри-

мує продовження у моделях поведінки випускників та їх практичній діяльності в майбутньому.

Окреслюючи практичні аспекти підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво), ми відзначаємо, що сьогодні музично-педагогічна спільнота намагається знайти шляхи осучаснення методів викладання дисциплін фахового спрямування, щоб досягти кращих результатів у підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва (Михаськова М.А., 2018: с. 54). Одним із таких шляхів ми вбачаємо можливість відновлення традиційних та впровадження інноваційних (інтерактивних) методів навчання, які допоможуть майбутнім фахівцям не тільки бути суб'єктами навчання, а й дадуть можливість навчатися у співпраці з наставниками.

Ми поставили завдання упорядкувати ці методи і привести їх до відповідної класифікації в музичній діяльності. Взявши за основу класифікацію Ю. Бабанського, узагальнили та доповнили її методами, які в своїх працях відповідно до видів музичної діяльності розглядали Я. Кушка, О. Михайличенко, Г. Падалка, О. Ростовський, В. Черкасов, М. Фіцула, та додали методи інтерактивного навчання.

До першої групи методів організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності (словесні, наочні, практичні, проблемно-пошукові, репродуктивні, індуктивні та дедуктивні, робота під керівництвом викладача, самостійна робота) належать ті, які узагальнили та доповнили Я. Кушка, О. Михайличенко, Г. Падалка, В. Черкасов, О. Ростовський, М. Фіцула.

У відповідності до змісту фахової навчальної діяльності педагогів-музикантів до словесної групи методів були додані метод музичного узагальнення (Черкасов В., 2014: 204-209), «забігання наперед і повернення до попереднього», наведення, художньо-педагогічного спілкування (Ростовський О., 2011: 297-300), вербалізації художнього змісту образів (Падалка Г., 2011: 43). До групи наочних ми віднесли наочно-інформаційні методи (Михайличенко О., 2004: 172-177) (демонстративне виконання викладачем музич-

ного твору; усний музично-теоретичний аналіз твору; вияв складностей технічного характеру, особливостей фактури, аплікатури, теситури, семіотики диригентського жесту).

Практичні методи доповнилися методом абсолютної та відносної сольмізації; співу з голосу (Черкасов В., 2014: 204-209); фонетичним та «концентричним» методом (Ростовський О., Глінка М., 2011: 393-398); практично-пошуковим методом (Михайличенко О., 2004: 172-177) (читання з аркуша нового твору; багаторазове програвання; проспівування окремих місць; метро-ритмічне відпрацювання; домашня самостійна робота над музичним твором); практично-аналітичним методом (Михайличенко О., 2004: 172-177) (аналіз та порівняння музичних інтервалів і акордів; розбір та побудова акордів; підбирання на слух музичних фрагментів; імпровізація на музичному інструменті; письмові та усні музично-слухові вікторини, диктанти тощо); методом навчання довільного музичного відтворення (Михайличенко О., 2004: 172-177) (розігрування; вивчення напам'ять вправ із сольфеджіо та сольфеджування з аркуша; поспівки; підігрування; колективне музикування на слух; вистукування ритму); художньо-творчим методом (Падалка Г., 2011: 43) (художній тренінг; виконання етюдів; ескізне опрацювання музичних творів; варіантна розробка музичного матеріалу; імпровізація; створення музики).

Група проблемно-пошукових методів збагатилась практично-евристичними методами (Михайличенко О., 2004: 172-177) (індивідуальна інтерпретація музичного твору, виконання його окремих фрагментів; нетрадиційні технічні прийоми виконання тощо). Групи репродуктивних, індуктивно-дедуктивних методів, робота під керівництвом викладача та самостійна робота лишилися в нашій класифікації без змін.

Переглядаючи зміст інноваційних методів організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності, ми включили до першої підгрупи (словесних) такі: «акваріум», обговорення проблем, «мікрофон», незакінчені речення, «карусель», пізнавальні лекторії, «асоціативний куц», аналіз дилеми (проблеми)).

Інноваційний блок групи наочних методів поповнився методом наслідування або копіювання (Черкасов В., 2014: 204-209); переглядом і обговоренням тематичних відеофільмів.

Підгрупа практичних методів включила роботу в парах, роботу в трійках, ротаційні трійки, «2+4=усі разом», роботу в малих групах, метод співпереживання (Черкасов В., 2014: 204-209), імітаційні ігри, рольову гру, діловий театр, пси-

ходраму, соціодраму, мозаїку, кейс-метод, тренінг.

Проблемно-пошукові методи збагатилися методом спостереження за розвитком музичної дії (Черкасов В., 2014: 204-209) та «займи позицію», розглядом та аналізом конкретних життєвих ситуацій, методом інтерпретації творів музичного мистецтва (Черкасов В., 2014: 204-209).

Друга група – це методи стимулювання навчальної діяльності, до якої традиційно відносять методи формування пізнавальних інтересів, зокрема метод навчальної дискусії, забезпечення успіху в навчанні, пізнавальних ігор, створення ситуацій інтересу в процесі викладання тощо. Ця група була доповнена методом створення ситуацій новизни, опори на життєвий досвід та емоційної драматургії (Л. Дмитрієвої, Я. Кушки, В. Черкасова, Н. Черноіваненко). Без змін залишилися групи методів стимулювання обов'язку і відповідальності в навчанні, заохочення та засудження.

Оновлений блок сучасних методів стимулювання навчальної діяльності, зокрема методів формування пізнавальних інтересів, збагатився «неперервною шкалою думок», методом «ПРЕС», «мозковим штурмом», «ажурною пилкою», методом аналізу ситуацій та вирішення проблем, «деревом рішень», дискусією, дебатами, «деревом вражень», «каруселлю».

Третя група методів контролю та самоконтролю складається з методів усного та письмового контролю, методів тестового, графічного, програмного контролю, практичної перевірки, самоконтролю та самоперевірки.

Група традиційних методів за останній час поповнилась колоквіумами, творами (есе), рефератами, курсовими і дипломними роботами, тестами визначення обдарованості та діагностування навчальної успішності.

Серед методів, які з'явилися у групі контролю і самоконтролю, слід назвати «велике коло», ігрові заліки, КВК та брейн-ринги між учасниками навчального процесу, семінарські заняття, написання наукових робіт, проєкти, творчі практикуми, портфоліо тощо (Михаськова М., 2020: 292).

Порівнюючи можливості використання традиційних та інноваційних методів навчання, зазначимо, що традиційний підхід орієнтує викладача на передбачення всіх аспектів процесу освіти, а інноваційних – спрямовує його дію на динамічну зміну елементів заняття та на перетворення майбутніх педагогів-музикантів у активних суб'єктів процесу навчання. У традиційному освітньому процесі визначене місце і роль фахівців як суб'єктів, які сприймають, засвоюють і відтворюють інформацію, надану

викладачем, а інноваційний освітній процес вимагає від здобувачів вищої освіти активного засвоєння і генерування різноманітних знань (Михаськова М., 2020: 289).

Усталена система навчання дає можливість викладачу керувати інформацією, натомість сучасний стан освіти диктує можливість генерування інформації між учасниками навчального процесу, а також забезпечує інформаційну взаємодію між ними як багатоканальної системи.

Отже, в сучасному навчальному процесі тоталітарне або авторитарне управління процесом навчання поступається місцем демократичному й дає можливість проявити різноманітну творчість викладача й здобувача вищої освіти. Змінюються й орієнтири навчання, яке відбувається у умовах проблемних ситуацій та на прикладах.

Результатами традиційного навчання була сукупність знань, які жорстко контролювалися формальними видами контролю, натомість сучасні підходи до освіти вимагають сукупності знань, практичних умінь і навичок та здатності до їх творчого використання в професійній діяльності, які контролюються індивідуалізованими формами контролю, самоконтролю і рефлексії (Михаськова М., 2020: 289-290).

Інноваційні методи навчання відрізняються від традиційних, насамперед, місцем і роллю, характером і змістом освітньої діяльності основних учасників процесу. У традиційному навчанні яскраво виражена підсистема «суб'єкт – об'єкт», у якій викладач визначає зміст, методи навчання, стиль взаємовідносин. В інноваційному навчальному процесі нівелюється розподіл ролей між викладачем та фахівцями. Майбутні педагоги-музиканти у цьому варіанті перетворюються у важливого освітнього суб'єкта, який активно залучається до практичного спілкування з викладачем і використовує знання, отримані у процесі самостійної роботи. Спрямованість на суб'єкт – суб'єктну діалогічну взаємодію закономірно призводить до необхідності реалізовувати навчально-виховний процес як через традиційні, так і через інноваційні форми у їхньому гармонійному поєднанні.

Вони є центральними в навчальному процесі і не замінюють одні одних, а навпаки, доповнюють, урізноманітнюють навчальну музичну діяльність. Їх можна використовувати у різноманітних поєднаннях та в комплексі (Михаськова М., 2020: 290).

Висновки. Отже, метою застосування методів (традиційних та інноваційних) є розширення, поглиблення й деталізація наукових знань, отриманих майбутніми педагогами-музикантами, прищеплення умінь і навичок, розвиток наукового мислення та комунікативних навичок здобувачів вищої освіти. Оскільки сучасний здобувач вищої освіти вільно орієнтується у актуальних технічних засобах («гаджетах»), має так зване «кліпове» сприймання і прагне до отримання інформації у вигляді коротких схем і картинок, подачі матеріалу у тезовому вигляді, ми пропонуємо звертатись як до традиційних (методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності; методи стимулювання навчальної діяльності; методи контролю і самоконтролю), так і до інноваційних методів навчання.

Узагальнимо, що до інноваційних методів належать такі: «акваріум», обговорення проблем, «мікрофон», незакінчені речення, «карусель», пізнавальні лекторії, «асоціативний куш», аналіз дилеми (проблеми), метод наслідування, або копіювання, перегляд і обговорення тематичних відеофільмів, робота в парах, робота в трійках, ротаційні трійки, «2–4–усі разом», робота в малих групах, метод співпереживання, імітаційні ігри, рольова гра, діловий театр, психодрама, соціодрама, «мозаїка», «Case-метод», тренінг, «займи позицію», метод спостереження за розвитком музичної дії, розгляд та аналіз конкретних життєвих ситуацій, метод інтерпретації творів музичного мистецтва, «неперервна шкала думок», метод «ПРЕС», «мозковий штурм», «ажурна пилка», аналіз ситуацій, вирішення проблем, «дерево рішень», дискусія, дебати, «дерево вражень», «карусель», «велике коло», ігрові заліки, КВК та брейн-ринги між учасниками навчального процесу, семінарські заняття, написання наукових робіт, проекти, творчі практики, портфоліо тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Михайличенко О. В. Основи загальної та музичної педагогіки: теорія та історія: навч. посіб. для студентів музичних спеціальностей. Суми: Вид-во «Наука», 2004. 210 с.
2. Михаськова М.А. Система формування професійного досвіду музично-педагогічної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва: дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук: 13.00.04 / Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, Хмельницький, 2020. 556 с.
3. Михаськова М. А. Застосування інтерактивних методів ситуативного моделювання в професійній підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва. Актуальні питання мистецької педагогіки: зб. наук. праць. Хмельницький: ФОП Стрихар А. М., 2018. Вип. 7. С. 54–57.

-
4. Падалка Г. М. Музична освіта в Україні: концептуальні аспекти. Теорія та методика мистецької освіти. Наукова школа Г. М. Падалки. Колективна монографія / під наук. ред. А. В. Козир. Вид. друге, доповн. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2011. 402 с.
 5. Ростовський О. Я. Теорія і методика музичної освіти: Навч.-методичний посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. 640 с.
 6. Черкасов В. Ф. Теорія і методика музичної освіти. Навч. посібник. Кіровоград: РВВКДПУ ім. В. Винниченка, 2014. 520 с.

REFERENCES

1. Mykhailychenko O. V. Osnovy zahalnoi ta muzychnoi pedahohiky: teoriia ta istoriia: [Basics of general and musical pedagogy: theory and history] navch. posib. dlia studentiv muzychnykh spetsialnosti. Sumy: Vyd-vo «Nauka», 2004. 210 s. [in Ukrainian].
2. Mykhaskova M.A. Systema formuvannia profesiinoho dosvidu muzychno-pedahohichnoi diialnosti maibutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva [System of Professional Experience Formation of Music-Pedagogical Activity of the Future Teachers of Music Art]: dys. na zdobuttia nauk. stupenia doktora ped. nauk: 13.00.04 / Khmelnytska humanitarno-pedahohichna akademiia, Khmelnytskyi, 2020. 556 s. [in Ukrainian].
3. Mykhasjkova M.A. Zastosuvannja interaktyvnykh metodiv sytuatyvnogho modeljuvannja v profesijnij pidghotovci majbutnikh uchyteliv muzychnogho mystectva [The development of interactive methods of situational modeling in the professional training of future teachers of music art] I.M. Shorobura (Red.). Aktualjni pytannja mystecjkoi pedaghohiky: zb. nauk. Pracj. Vol. 7. 2018. Khmeljnycjkyj: FOP Strykhar A.M. pp. 54–57. [in Ukrainian].
4. Padalka H. M. Muzychna osvita v Ukraini: kontseptualni aspekty [Music education in Ukraine: conceptual aspects]. Teoriia ta metodyka mystetskoj osvity. Naukova shkola H. M. Padalky. Kolektyvna monohrafiia / pid nauk. red. A. V. Kozyr. Vyd. druhe, dopovn. Kyiv: NPU imeni M.P. Drahomanova, 2011. 402 s. [in Ukrainian].
5. Rostovskyi, O. Ya. Teoriia i metodyka muzychnoi osvity: Navch.-metod.posibnyk [Theory and Methodology of Music Education]. Ternopil: Navchalna knyha-Bohdan. 2011. 640 s. [in Ukrainian].
6. Cherkasov V.F. Teoriya i metodyka muzychnoyi osvity [Theory and methodology of music education]. Navch. posibnyk. Kirovohrad: RVVKKDPU im. Vynnychenka. 2014. 520 s.